

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XVII 2018 nr 2 (33) s. 229-240

Ks. ADAM SZPOTAŃSKI*

„SOLIDARNOŚĆ” W ELEKTROWNI TURÓW – STUDIUM POCZĄTKÓW

Początki Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” w Bogatyni to historia konkretnych ludzi i wydarzeń. Na podstawie dokumentacji zakładowej Elektrowni Turów można z całą pewnością wskazać, w jaki sposób tworzył się ten związek w konkretnym czasie i miejscu, jako część jeleniogórskich struktur „Solidarności”. Poniższe materiały przedstawiają przedział lat 1980-1981. W opisywanej jednostce archiwalnie zestawiono szereg dokumentów ukazujących proces powstawania związku, jego idee, a także sposób ich realizacji w konkretnej rzeczywistości Zagłębia Turoszowskiego. Materiał jest o tyle ciekawy, że zagłębie to od samego początku rządziło się po trosze własnymi prawami. Bliskość styku trzech granic, funkcjonowanie dwóch niezwykle ważnych dla bezpieczeństwa energetycznego kraju zakładów pracy, tj. Kopalni Węgla Brunatnego Turów i Elektrowni Turów, wiązało się ze szczególną opieką ze strony ówczesnego aparatu władzy i Służb Bezpieczeństwa. To wszystko powodowało, że wydarzenia, które miały miejsce w Bogatyni, w tym także rodzenie się NSZZ „Solidarność”, miały nietypową formę. Nie były więc one wolne od zapobiegawczego działania Służb Bezpieczeństwa i PRL-owskiej propagandy, czego skutki odczuwalne były również w latach kolejnych, nawet wówczas, gdy wpływ ten powinien być zakończony.

Poniższe materiały zgromadzono w jednostce zatytułowanej *1980-1981 Solidarność* o oznaczeniu: DO A-077, nr 132/1596, zawierającej 251 stron. W celu

---

* Adam Szpotański – kapłan diecezji legnickiej, doktor nauk teologicznych z zakresu historii Kościoła; e-mail: petronius_caius@op.pl.

ukazania dynamizmu powstawania związku i jego ewaluacji pominięto w opracowaniu wycinki prasowe i dokumenty statutowe ogólnopolskie, a także dotyczące sekcji energetycznej przy ówczesnym resorcie energii oraz sekcji węgla brunatnego. Przedstawiono przede wszystkim te dokumenty, które dotyczą samej „Solidarności” w Elektrowni Turów, a w szczególności okoliczności związanych z niewłączeniem się do strajku właściwego 9 lutego 1981 r. Kopalni Węgla Brunatnego Turów i Elektrowni Turów.

Dokument nr 1

Str. 1

KOMUNIKAT

W dniu 02.09.1980 roku odbyło się Plenum Rady Zakładowej, na którym postanowiono, że wybory do władz związkowych wszystkich szczebli w Elektrowni Turów przeprowadzi się z chwilą otrzymania wyczerpujących i prawomocnych informacji na temat działalności nowych związków.

W związku z powyższym wyznaczono 3 osobowy zespół w składzie: Henryk Wolski – WT, Henryk Madkowiak – TK, Paweł Body – TP, który wejdzie w kontakt z Komitetem Strajkowym we Wrocławiu w celu odpowiedzi na niżej wymienione pytania.

Str. 2

PYTANIA

dotyczące niezależnych samorządnych Związków Zawodowych

1. Czy zakłada się możliwość działania w jednym zakładzie dwóch niezależnych od siebie związków zawodowych?
2. Czy niezależne związki zawodowe mają program działania i jaki? I kto może do nich należeć?
3. Czy w zakładach pracy nie objętych akcją strajkową mogą istnieć niezależne samorządne związki zawodowe?
4. Na jakiej bazie finansowej i materialnej będzie opierała się działalność niezależnych związków Zawodowych?
5. Czy nastąpi podział istniejących dóbr materialnych i budżetu CRZZ (Centralna Rada Związków Zawodowych)?
6. Jak się przedstawia struktura organizacyjna niezależnych związków zawodowych?
7. Jak się przedstawia ordynacja wyborcza niezależnych związków zawodowych?
8. Jaki jest statut niezależnych związków zawodowych?

Za zgodnością
popis nieczytelny

Dokument nr 2

Str. 54

Notatka ze spotkania

Zespół ds. kontroli i oceny realizacji wniosków z postulatów zgłoszonych przez Załogę Elektrowni Turów odbytego w dniu 10.11.1980 r.

Obecni na spotkaniu:

- mgr inż. Wiesław Musiał – Z-ca Dyrektora ds. Inwestycji
- mgr Stanisław Łasiński
- mgr Jan Barnard
- ob. Irena Jasiukiewicz
- mgr Gerard Trybała

Spotkanie poświęcone było omówieniu podstawowych spraw związanych z trybem realizacji wniosków i postulatów wniesionych przez Załogę pod adresem Dyrektora Elektrowni.

Przewodniczący Zespołu przedstawił również Zarządzenie nr 41 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 października 1980 r. w sprawie ustalenia trybu rozpatrywania i załatwienia postulatów i wniosków załóg pracowniczych.

W wyniku dyskusji podjęto następujące ustalenia:

1. Zorganizowanie w dniu 17.11.80 r. o godz. 9.00 spotkania zespołu z udziałem przedstawicieli KZ NSZZ Solidarność, na których należy:
  - a) ustalić jednoznacznie, które wnioski są definitywnie załatwione.
  - b) podać wnioski, które skierowane zostały do bieżącej realizacji.
  - c) ustalić wnioski, na które udzielono jedynie odpowiedzi i wymagają one dalszego załatwienia.
  - d) ustalić wnioski, które zostały nierealizowane w terminie.
  - e) sporządzić na spotkanie protokół, który należy przedstawić w najbliższej audycji w radiowęźle zakładowym.
  - f) podjąć decyzję co do trybu sceny realizacji wniosków zewnętrznych i udzielania informacji załodze.
2. Zespół uznał za niewłaściwe nieudzielenie informacji z realizacji wniosków terminowych.

Na powyższych ustaleniach spotkanie zakończono.

mgr inż. Wiesław Musiał

Dokument nr 3

Str. 103

Komisja Zakładowa
NSZZ Solidarność
przy Elektrowni Turów

Uchwała nr 4

Komisja Zakładowa przy Elektrowni Turów na posiedzeniu w dniu 05.02.1981 w głosowaniu tajnym większością głosów postanowiła:

W przypadku wznowienia akcji strajkowej przez Połączony Komitet Strajkowy w Jeleniej Górze na skutek zerwania rozmów między Komisją Rządową a Komitetem Strajkowym nie przystąpi do strajku właściwego.

Komisja Zakładowa uznała, że zgodnie ze Statutem NSZZ Solidarność, Elektrownia nie może być objęta zakresem Strajku Właściwego. Dla poparcia żądań społeczeństwa województwa jeleniogórskiego oraz wyrażenia protestu wobec stanowiska Komisji Rządowej Komisja Zakładowa postanowiła podjąć strajk okupacyjny pełnym składem Komisji Zakładowej oraz Przewodniczących Kół aż do odwołania strajku przez Połączony Komitet Strajkowy w Jeleniej Górze.

Ponadto Komisja Zakładowa postanowiła skierować protest do środków masowego przekazu wobec sposobu prowadzenia negocjacji przez Komisję Rządową.

Dokument nr 4

Str. 109

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Jelenia Góra, dnia 07.02.1981 r.

Komisja Zakładowa
NSZZ Solidarność
przy Kopalni KWB Turów

W odpowiedzi na pismo Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w KWB Turów w Bogatyni z dnia 07.02.1981 r. Połączone Komitety Strajkowe z siedzibą w Jeleniej Górze postanowiły nie włączać KWB Turów do strajku właściwego w dniu 09.02 br., natomiast włączyć ją po uprzedzeniu na piśmie w razie uznania konieczności dokonania takiego posunięcia w terminie późniejszym.

Powyższa decyzja jest spowodowana wyjątkowym charakterem Waszego Zakładu i konieczności rozważonego stosowania strajku w Waszej Kopalni.

Apelujemy o zachowanie spokoju, rozwagi i dyscypliny związkowej dziękując jednocześnie za Waszą postawę i poparcie.

Za Połączony Komitet Strajkowy
Roman Niegosz

W związku z decyzją Połączonego Komitetu Strajkowego w Jeleniej Górze o włączeniu KWB Turów do strajku właściwego w terminie późniejszym prosimy o zabezpieczenie dowozu pracowników KWB Turów i Elektrowni Turów podczas trwania strajku właściwego w województwie jeleniogórskim.

Po przystąpieniu KWB Turów do strajku odpowiednią informację przekazaną na piśmie.

Za Połączony Komitet Strajkowy
Roman Niegosz

Prezydium Połączonego Komitetu Strajkowego w Jeleniej Górze stwierdza, że Elektrownia Turów jest Zakładem, który ze względu na wysoką użyteczność społeczną nie może być objęty Strajkiem Właściwym w pełnym słowa tego znaczenia. W związku z powyższym Strajk Właściwy będzie przebiegał zgodnie z Uchwałą nr 4 z dnia 05.02.1981. Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów w Bogatyni.

Za Połączony Komitet Strajkowy
Roman Niegosz

Dokument nr 5

Str. 110

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

W związku z zrzutami jakoby Uchwałą Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność z dnia 4 lutego 1981 r. dotycząca możliwości udziału Elektrowni Turów w strajku powszechnym województwa jeleniogórskiego została przyjęta niezgodnie ze stanowiskiem załogi, Prezydium Komisji Zakładowej ogłasza plebiscyt w formie głosowania tajnego.

Wszystkich członków załogi prosimy o jednoznaczną odpowiedź na następujące pytania:

1. Czy zgadzasz się z Uchwałą Komisji Zakładowej?

2. Czy popierasz strajk powszechny województwa jeleniogórskiego?
3. Czy dopuszczalny jest w Elektrowni strajk związany z zaniżeniem mocy?

Odpowiedź w postaci TAK lub NIE na poszczególne pytania prosimy skła-
dać w formie pisemnej u Przewodniczących Kół lub ich zastępców najpóźniej do
godziny 11-tej.

Prosimy o poważne potraktowanie plebiscytu.

Wyniki:

1. TAK – 659, NIE – 339
2. TAK – 869, NIE – 120
3. TAK – 497, NIE – 456

Dokument nr 6

Str. 113

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia 09.02.1981

Do Obywatela Dyrektora
Elektrowni Turów

W związku z rozpoczynającym się w dniu dzisiejszym strajkiem powszech-
nym w woj. jeleniogórskim Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność zgodnie
z uchwałą nr 4 przystępuje do strajku okupacyjnego na terenie Elektrowni.

Strajk zostanie przeprowadzony w budynku „B”

Ze względu na czas trwania strajku domagamy się:

1. Całodobowej obecności w Zakładzie Dyrektora lub jego zastępcy.
2. Podporządkowania radiowęzła Komisji Zakładowej (działalność radiowęzła bę-
dzie przeprowadzona wyłącznie w budynku „B”).
3. Umożliwienie korzystania z telexów przez całą dobę.
4. Zapewnienie całodobowego wyżywienia dla uczestników strajku.
5. Oddanie do całodobowej dyspozycji samochodu osobowego.

Jednocześnie informujemy, że wskutek rosnącego niezadowolenia załogi
z dotychczasowego stanowiska Komisji Rządowej, brak postępów w rozmowach
może doprowadzić do podjęcia przez NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów
bardziej drastycznych form protestu.

Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność
przy Elektrowni „Turów
Prezydium

Dokument nr 7

Str. 156

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia 26.03.1981

UCHWAŁA Nr 16

Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów na posiedzeniu w dniu 25.03.1981 ustaliła zgodnie z uchwałą Krajowej Komisji Porozumiewawczej z dnia 24.03.1981 wyłączającą ze strajku ostrzegawczego krajowy system energetyczny, że:

1. Na czas strajku ostrzegawczego zostaną wywieszane flagi narodowe.
2. Ogłoszenie rozpoczęcia strajku ostrzegawczego nastąpi poprzez zapowiedź radiowęzła oraz przez uruchomienie syren alarmowych na czas 1 min. o godz. 8.00.
3. Pracownicy służby ruchowych i remontowych na czas strajku zakładają opaski o barwach narodowych.
4. W miejscach pracy brygady przedsiębiorstw współpracujących z Elektrownią, które decyzjami macierzystych komisji zakładowych biorą udział w strajku ostrzegawczym wystawione zostaną przez Komisję Zakładową przy Elektrowni Turów posterunki porządkowe.
5. Na czas trwania strajku ostrzegawczego przewidziane jest prowadzenie przez radiowęzeł zakładowy akcji informacyjno-propagandowej.
6. Ogłoszenie zakończenia strajku ostrzegawczego nastąpi poprzez radiowęzeł i załączenie syren alarmowych na czas 1 min. o godz. 12.00.

Sposób uczestnictwa załogi Elektrowni Turów w strajku powszechnym proklamowanym na dzień 31.03.1981 zostanie określony na zebraniu nadzwyczajnym członków Komisji Zakładowej oraz Przewodniczących Kół w poniedziałek 30.03.1981 w budynku „B” w małej kawiarni.

Przewodniczący

Dokument nr 8

Str. 157

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia 30.03.1981

UCHWAŁA Nr 17

Komitet Strajkowy NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów na posiedzeniu w dniu 30.03.1981 postanowił:

1. Powiększyć skład Komitetów Strajkowych NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów o przedstawicieli Komitetów Strajkowych przedsiębiorstw współpracujących z Elektrownią Turów.
Przyjęto, że wszystkie załogi przedsiębiorstw współpracujących obowiązują postanowienia Połączonego Komitetu Strajkowego.
2. Uchwalono, że jeżeli do godz. 14.00 dnia 31.03.1981 nie nastąpi odwołanie zapowiedzianego przez Krajową Komisję Porozumiewawczą strajku powszechnego załoga Elektrowni oraz przedsiębiorstw współpracujących nie przerywa pracy i pozostaje na terenie Elektrowni do odwołania akcji strajkowej.
3. Z obowiązku pozostania na terenie Elektrowni po 8-mio godzinnym dniu pracy zostają zwolnione kobiety.
4. Odstępstwo od decyzji w tym punkcie jest uwarunkowane sytuacją rodzinną bądź kadrową w poszczególnych komórkach organizacyjnych.
5. Postanowiono powiększyć skład Prezydium Komitetu Strajkowego NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów do ilości 10-ciu osób.
6. Szczegółowa instrukcja strajkowa zostanie opracowana dnia 30.03.1981 do godz. 14.00

Za Prezydium Połączonego Komitetu Strajkowego

Dokument nr 9

Str. 168

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 30.05.1981

Dotyczy: Używania samochodów prywatnych do celów związkowych

Ob. Dyrektor

W związku z częstym używaniem samochodów prywatnych do celów związkowych przez statutowych działaczy naszego Związku zwracam się do ob. Dyrektora o przyznanie miesięcznego ryczałtu pieniężnego w wysokości 900 zł/osob. Wniosek opieramy na zarządzeniu Ministra Komunikacji z dnia 26.06.1980 Nr 71 § 12/ Monitor Polski Nr 15 z dnia 25.06.1980.

Za Prezydium NSZZ Solidarność

Odpowiedź:
D/DO/488/81

NSZZ Solidarność
Elektrownia Turów

W nawiązaniu do Waszego pisma znak: 289/05/81 z dnia 30.05.1981 r. informuje, że § 12 Zarządzenia Ministra Komunikacji z dnia 26.06.1980 r. (MP nr 15 poz. 71) stanowi o możliwości przyznawania ryczałtu w przypadku korzystania przez pracowników własnego samochodu przy wykonywaniu zadań służbowych. Ponadto § 1.1 w/w Zarządzenia stanowi, iż normuje on „zakres i warunki używania pojazdów samochodowych do zaspokojenia służbowych potrzeb komunikacji państwowych jednostek organizacyjnych, organizacji spółdzielczych i organizacji społecznych z budżetu Państwa”.

W świetle powyższego brak jest podstaw do przyznania etatowym działaczom Waszego Związku miesięcznego ryczałtu z tytułu korzystania do celów związkowych z samochodów prywatnych.

mgr inż. Zygmunt Łątka
Dyrektor Elektrowni Turów

Dokument nr 10

Str. 170

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 15.04.1981

UCHWAŁA nr 19

Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów po przeanalizowaniu wyników ankiety dotyczącej wykorzystania ZSFS odpowiadając jednocześnie na liczne postulaty załogi Elektrowni Turów odnośnie podziału dobrowolnego opodatkowania 1% na cele socjalne uznała, że obecny podział tego opodatkowania nie jest akceptowany przez załogę Elektrowni.

Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność zobowiązuje Prezydium KZ do spowodowania zmian podziału 1% wg następujących proporcji – 0,2% na Narodowy Fundusz Ochrony Zdrowia oraz 0,8% na Zakładowy Społeczny Fundusz Socjalny.

Za Prezydium KZ NSZZ Solidarność

Dokument nr 11

Str. 171

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 27.04.1981 r.

Obywatel Dyrektor
Elektrownia Turów

W związku z Uchwałą Komisji Zakładową NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów z dnia 15.04.1981 r. zobowiązujemy Ob. Dyrektora do realizacji postanowień w/w uchwały w terminie do 31.05.1981 r.

Za Prezydium NSZZ Solidarność

Dokument nr 12

Str. 206

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 21.10.1981 r.

Uchwała Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność

1. Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność sprzeciwia się używaniu zakładowych autobusów do codziennego dowożenia i odwożenia pracowników z pracy na trasach normalnie obsługiwanych przez autobusy PKS.
2. Komisja Zakładowa NSZZ Solidarność postanowiła, że kolejne posiedzenie KZ poświęcone będzie sprawie powołania Samorządu Pracowniczego w El. Turów. Ze względu na wagę tematu pożądana jest obecność KZ w pełnym składzie.

Komisja Zakładowa zwraca się z prośbą do dyrektora El. Turów o wyrażenie zgody na odbycie posiedzenia w czasie godzin pracy t.j. od godz. 7 do 10 w dniu 23.10.1981 /uchwałę przyjęto jednogłośnie/.

Dokument nr 13

Str. 224

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 30 listopada 1981 r.

Dotyczy: uchwały Komisji Zakładowej

Uchwała

Komisji Zakładowej podjęta na zebraniu w dniu 30.11.81

Komisja Zakładowa po przeanalizowaniu aktualnej sytuacji gospodarczo-organizacyjnej w Elektrowni Turów, mając na uwadze będące w toku wybory do Samorządu Pracowniczego, postanowiła uchylić Uchwałę KZ z 13.08.1981 dotyczącą nie wyrażenia zgody na zmiany organizacyjne w strukturze zakładu.

Dokument nr 14

Str. 246

Niezależny Samorządny
Związek Zawodowy
przy Elektrowni Turów

Bogatynia, dnia 8 grudnia 1981 r.

Oświadczenie

Prezydium Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność przy Elektrowni Turów oświadcza, że wprowadzenie kart zaopatrzeniowych C w resortach górnictwa i hutnictwa z pominięciem resortu energetyki jest przejawem bezmyślnych działań władz administracyjnych.

Stanowiska pracy wymienione w Zarządzeniu nr 37 MHWiU obejmuje głównie zatrudnionych w resorcie hutnictwa ani swoją uciążliwością ani wysokimi temperaturami nie odbiegają od porównywalnych w energetyce.

Prezydium Komisji Zakładowej żąda bezzwłocznego przyznawania służbom utrzymania ruchu oraz brygadom remontowym pracującym bezpośrednio przy kotłach energetycznych kart zaopatrzeniowych C.

Jeżeli postulat ten nie zostanie spełniony do 31.12.81 Komisja Zakładowa zastosuje akcję „praca zgodnie z przepisami BHP”, co przy skandalicznym stanie warunków BHP szczególnie na wydziałach odpopielania i nawęglania jest równoznaczne z ograniczeniem pracy Elektrowni.

Za Prezydium Komisji Zakładowej

Postulaty przedstawione w powyższych dokumentach koncentrują się wokół zwykłych i codziennych potrzeb załogi i zakładu, a także sposobu ich rozwiązywania. Oddają także ducha opisywanego okresu. Dokumenty ukazują ponadto próby coraz większego wpływu związku na decyzje dyrekcji zakładu, w tym również interpretacji zarządzeń ogólnopolskich lub resortowych.

Po datach pism można wnioskować, że niemalże do samego ogłoszenia stanu wojennego związek wykazywał dużą aktywność. Tym bardziej, że po wprowadzeniu stanu wojennego został zdelegalizowany i w zasadzie do 1989 r. działał w konspiracji.

Powyższe dokumenty to też obraz pewnej „pierwotnej” gorliwości i zapału ludzi, którzy uwierzyli, że wspólnie można coś zmienić, że życie zwykłych pracowników może być łatwiejsze i przede wszystkim bardziej ludzkie, oczywiście na miarę ówczesnych czasów.